

DNS

Spillet på taket

AV JOSEPH STEIN, SHELDON HARNICK OG JERRY BOCK

Historien som angår oss

Svein Sturla Hungnes har lang erfaring som instruktør og mange musikaloppsetninger i bagasjen. Det kommer godt med når han skal lose et ensemble på 25 aktører og skape en forestilling der alle elementer smelter sammen.

Av Camilla Liby Clausen

- Det var først da jeg ble sjef for Oslo Nye Teater at jeg oppdaget «Spellemann på taket» på ordentlig. Alle musikal har ikke like interessant innhold, men denne fikk meg til å stoppe opp: Her er det jo noe å fortelle! Det handler om tradisjoner, oppbrudd og integrering – veldig utfordrende tematikk. Stykket har et bakgrunnsteppes i noe som for meg er veldig nært. Jeg er etterkrigsbarn, og jødeforfølgelsen var noe ufattelig, noe som vi ikke kunne begripe. Det som kanskje overrasket meg mest når jeg leste manuset til «Spellemann på taket», er at historien ikke er sentimental. Den er varm og fortvilet. Vi møter mennesker som har opparbeidet seg en selvironi for å overleve. De har et skråblikk på sine egne liv, og det er veldig fascinerende.

- Hvem er Spellemannen?

- Tittelen er inspirert av et bilde av Marc Chagall. Spellemannen som balanserer

på et tak blir symbolet på et skjørt samfunn som lett kan gå i oppløsning. Alt vakler og er usikkert rundt dem. Politiske omveltninger og nye tenkesett utfordrer på ulike måter et helt folk og deres tradisjonsbundne liv. Første gang jeg satte opp stykket, for ti år siden på Oslo Nye Teater, var jeg veldig opptatt av tittelen. Jeg tenkte at det var litt trist at man ikke ser noe til spellemannen, annet enn at han står på et tak i starten og på slutten av forestillingen.

- Du trekker ham inn i handlingen?

- Ja, det er et grep jeg gjorde den gangen, og det gjør jeg her på DNS også. Jeg mener det er mye man kan bruke spellemannen til. Han kan være et slags alter ego til Tevye, eller en usynlig venn som sitter på skulderen hans. Et viktig poeng som allerede finnes i stykket er at Tevye stadig henvender seg til Gud. Hvordan han beklager seg, kommer med ønsker, og feilsiterer fra Bibelen

får meg til å tenke på Peer Gynt. Spellemannen kan gi forestillingen enda en dimensjon ved å kommentere handlingen gjennom sitt instrument.

- På hvilken måte?

- Spellemannen kan dvele ved tonene, og styre aktørene inn i sangen. Han kan leke med akkorder som blir til et lite musikalsk tema, og som til slutt ender opp i det musikalske nummeret folk kjenner. Publikum får være med på opplevelsen av at musikken oppstår der og da. Miksen av sang, tale og bevegelse vil alltid være en stor og spennende utfordring ved musikalformen. All sang er formidling av tanker, følelser og holdninger. Det spesielle ved en musikal er at sanger og spillscener skal tilhøre samme uttrykk. Aktørene skal formidle sang på samme måte som om de gjør en spillscene, og det er ikke alltid så enkelt som det høres ut. Formatet blåses opp når det kommer en sang, og da gjelder det å ikke falle ned

En verden i endring

Kravet til omstilling er ord som møter oss daglig. Verden og Europa er i endring. Norsk arbeidsliv står foran store utfordringer. Klimakrisen roper på endret adferd fra oss alle. Vår livsstil og våre verdier blir stadig utsatt for revisjon. Spørsmålet er hvordan vi imøtegår alle krav om utvikling, forandring og endring.

Tevye i «Spellemann på taket» tviholder på tradisjonene. For ham er det en selvfølge at parmakeren skal finne passende partnere til de fem jentene hans. Det er også selvkjent at det er en rekke ritualer som skal gjennomføres på korrekt måte når noen skal be om en datters hånd. Men Tevyes døtre er barn av sin tid, og tiden er ny. De avfinner seg ikke med de ritualene og det tankegodset som deres foreldre tar som en selvfølge. Resultatet er at både Tevye og Golde tvinges til å

tenke over hva slags verdier de står for og hva de vil sloss for. Dette er derfor en historie om kjærlighet og frihet, døtre og foreldre. Om tilhørighet og toleranse.

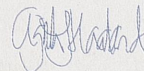
Men det er også en historie som treffer vår egen samtid på flere områder. Melkemannen Tevye, og hans familie lever sine liv så godt de kan, men omveltningene i samfunnet rundt dem er store. Som jøder drives de på flukt og tvinges til å flykte fra det landet de har hørt til gjennom generasjoner. På vei vekk fra sitt tradisjonelle levesett og sitt fellesskap går de en usikker fremtid i møte.

Den Nationale Scene var det første teater i Norge som satte opp «Spellemann på taket». Det skjedde i 1967. Fremdeles beveger historien og musikken noe grunnleggende i oss.

Det er et stort løft for Den Nationale Scene å sette opp musikaler, og vi ønsker nykommerne Sverre Breivik, Rasmus Hella Mikkelsen, Håkon Moe, Jack Lorentzen, Eivind Linn og Stian Bergdølmo særlig velkommen til DNS. Sammen med vårt eget ensemble og alle dyktige fagfolk på DNS, har det vært en spennende prosess å se dette stoffet ta form under Svein Sturla Hungnes sitt rutinererte regigrep.

Det er med stor glede vi ønsker dere alle velkommen til en reise som peker både bakover og framover.

Velkommen i teatret!

Agnete G. Haaland
Teatersjef

Spellemann på taket... Det høres da merkelig ut, syns du ikke? Men her i Anatevka, lever vi vårt liv som en spellemann på taket alle sammen. Vi prøver å trylle frem en enkel, vakker tone uten å brette nakken, og det er ikke så lett.

Du kan selvfølgelig spørre om hvorfor vi klamrer oss fast der oppe når det er så farlig...

Fordi Anatevka er hjemmet vårt. Og hvis du lurere på hvordan vi klarer å holde balansen, så er det på grunn av et eneste ord... TRADISJON!

Tevye

i «Spellemann på taket»

Historien som angår oss

Svein Sturla Hungnes har lang erfaring som instruktør og mange musikaloppsetninger i bagasjen. Det kommer godt med når han skal løse et ensemble på 25 aktører og skape en forestilling der alle elementer smelter sammen.

Av Camilla Liby Clausen

- Det var først da jeg ble sjef for Oslo Nye Teater at jeg oppdaget «Spellemann på taket» på ordentlig. Alle musikaler har ikke like interessant innhold, men denne fikk meg til å stoppe opp: Her er det jo noe å fortelle! Det handler om tradisjoner, oppbrudd og integrering – veldig utfordrende tematikk. Stykket har et bakgrunnstykke i noe som for meg er veldig nært. Jeg er etterkrigsbarn, og jødeforfølgelsen var noe ufattelig, noe som vi ikke kunne begripe. Det som kanskje overrasket meg mest når jeg leste manuset til «Spellemann på taket», er at historien ikke er sentimental. Den er varm og fortvilet. Vi møter mennesker som har opparbeidet seg en selvironi for å overleve. De har et skråblikk på sine egne liv, og det er veldig fascinerende.

- Hvem er Spellemannen?

- Tittelen er inspirert av et bilde av Marc Chagall. Spellemannen som balanserer

på et tak blir symbolet på et skjørt samfunn som lett kan gå i oppløsning. Alt vakler og er usikkert rundt dem. Politiske omveltninger og nye tenkesett utfordrer på ulike måter et helt folk og deres tradisjonsbundne liv. Første gang jeg satte opp stykket, for ti år siden på Oslo Nye Teater, var jeg veldig opptatt av tittelen. Jeg tenkte at det var litt trist at man ikke ser noe til spellemannen, annet enn at han står på et tak i starten og på slutten av forestillingen.

- Du trekker ham inn i handlingen?

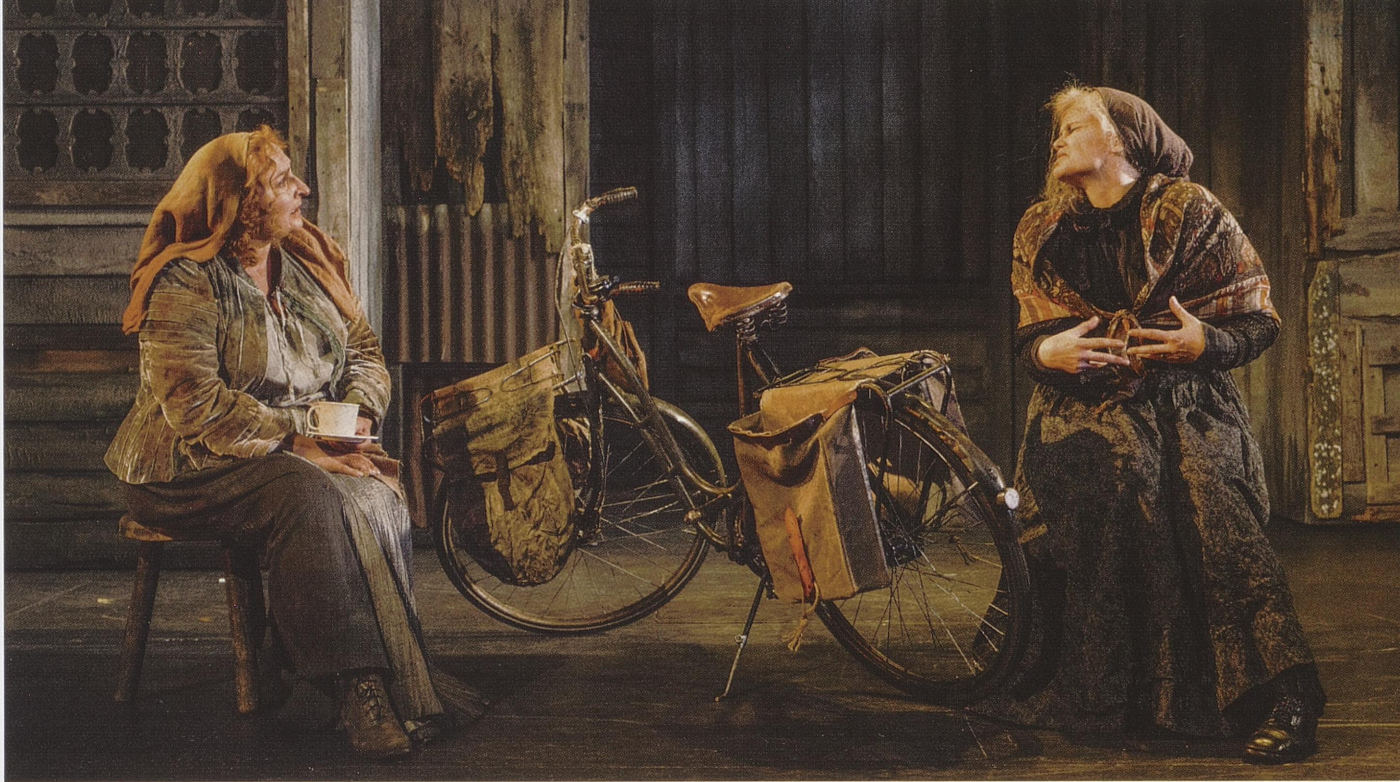
- Ja, det er et grep jeg gjorde den gangen, og det gjør jeg her på DNS også. Jeg mener det er mye man kan bruke spellemannen til. Han kan være et slags alter ego til Tevye, eller en usynlig venn som sitter på skulderen hans. Et viktig poeng som allerede finnes i stykket er at Tevye stadig henvender seg til Gud. Hvordan han beklager seg, kommer med ønsker, og feilsiterer fra Bibelen

får meg til å tenke på Peer Gynt. Spellemannen kan gi forestillingen enda en dimensjon ved å kommentere handlingen gjennom sitt instrument.

- På hvilken måte?

- Spellemannen kan dvele ved tonene, og styre aktørene inn i sangen. Han kan leke med akkorder som blir til et lite musikalsk tema, og som til slutt ender opp i det musikalske nummeret folk kjenner. Publikum får være med på opplevelsen av at musikken oppstår der og da. Miksen av sang, tale og bevegelse vil alltid være en stor og spennende utfordring ved musikalformen. All sang er formidling av tanker, følelser og holdninger. Det spesielle ved en musikal er at sanger og spillscener skal tilhøre samme uttrykk. Aktørene skal formidle sang på samme måte som om de gjør en spillscene, og det er ikke alltid så enkelt som det høres ut. Formatet blåses opp når det kommer en sang, og da gjelder det å ikke falle ned

I «Spellemann på taket» får vi som publikum kjenne på hvor vondt det gjør å bryte med tradisjoner.

i intensitet når det musikalske nummeret er over. Musikalformen er uhyggelig vanskelig fordi den krever at utøveren skal være sangartist, skuespiller og helst også danser. Det er ganske mye å forlange på én gang fra en enkelt person, og det er sjelden man finner dem som er like sterke i alt.

- Liker du å jobbe med musikalernetopp fordi det er så vanskelig?

- Kanskje det. Det er i alle fall mye vanskeligere å sette opp en musikal enn en vanlig teateroppsetning, og jeg har gjort mye av begge deler. Musikalen er utrolig spennende, de gangene man får den til, og i øyeblikk når de ulike elementene smelter helt sammen, er det fantastisk. Musikk tilfører så mye følelser, mye mer enn man tillater seg i et vanlig skuespill.

- Spellemannen vakler i sin usikre tilværelse på taket, og stykket blir skremmende aktuelt nå som vi opplever et urolig Europa med flyktningkrise og økende grad av terrortrusler. Hva tenker du om dette?

- Det gjør jo at vi ikke bare følger en familie og lytter til fin musikk, for å si det litt banalt. Vi får noe å tenke over. Problemstillingene som utspiller seg på scenen kan veldig lett sammenlignes med spørsmål vi er opptatt av akkurat nå. Det handler om oppbrudd og integrering. Vi ser hvordan det er lettere å skape større avstand mellom folk, enn å nærme seg hverandre. I «Spellemann på taket» får vi som publikum kjenne på hvor vondt det gjør å bryte med tradisjoner. Det er for eksempel lett for oss som mener at arrangerte ekteskap er forkastelig, å glemme hvor forankret det ligger i dem det gjelder, og at det er smertefullt å fravike en slik tradisjon. Vi har alle våre overbevisninger som vi ikke ønsker å forandre på, og det forteller noe om våre behov for faste rammer omkring oss. Vi klumper oss gjerne sammen med dem som tenker likt som oss selv, fordi det gir oss en trygghetsfølelse, og derfor står vi som samfunn nå overfor alvorlige utfordringer. «Spellemann på taket» berører alle disse vanskelige temaene. Det er en gammel historie som angår oss,

fordi den er høyst aktuell og nærgående. Stykket er nyansert skrevet, slik at vi ser problemstillingene fra flere sider, og det løfter historien.

- Gir det deg en trygghet at du har satt opp denne musikalen før?

- Ja, men jeg er opptatt av å starte med blanke ark. Det er flere musikalere jeg har sagt nei til å gjøre om igjen. Hvis jeg ikke har noe nytt å tilføre er det lett å kopiere seg selv, og da blir det som regel litt dårligere. Jeg må ha en følelse av å ville noe mer, tro at jeg kan gjøre det tydeligere, og helst bedre. Alt utvikler seg, teater og musikk også. Er det noe jeg ønsker i mitt arbeid så er det å få være med på å endre. Det gjelder i arbeidet med teater generelt, og ikke minst med musikalere. Musikalteater som ikke har ambisjoner om å videreutvikle seg er for meg helt meningsløst. Så lenge man har med seg det som er utspringet i musikalen, er det en forutsetning å få lov til å gjøre endringer slik at den blir levende for dagens publikum.

Spellemann på taket og jødiske tradisjoner

Den jødiske religion har regler og tradisjoner for nesten alt. Svært mange av disse er bortimot umulige å overholde i dagens moderne samfunn, men det er visse påbud de fleste følger, selv om det kan variere fra land til land og fra familie til familie.

Av Kurt Valner

Når husfaren ber sine daglige bønner skal hans hode være tildekket av en kallott, en yarmulka eller kippah. Det viser ærefrykt overfor Gud. I synagogen vil han også ha et bedesjal, en såkalt tallit, over skuldrene. Husmoren på sin side skal sørge for at hennes hjem er strengt kosher. Dette knytter seg til de jødiske spiseregler, som er mange og kompliserte. Stort sett er de sunnhetsforskrifter, laget i tider uten kjøleskap og dypfrysere. Man må ikke spise svinekjøtt, sannsynligvis pga. faren for trikiner. All slaktning foretas under oppsyn av en religiøs mann, hvoretter kjøttet merkes og stemples kosher. Dette uttrykket er i dag gått inn som en del av det amerikanske språk, og betyr nærmest «godkjent».

Kobler-tradisjonen

Det som mer enn noe annet har knyttet jødene sammen er forfølgelse, religion og tradisjon, slik det skildres i åpnings-sangen «Tradizie». Pikene i de gamle

jødiske samfunn ble tidlig forberedt på giftemål. Det var foreldrenes plikt å sørge for at alle døtre ble gift, den eldste selvsagt først. Man brukte gjerne en profesjonell ekteskapsformidler – en såkalt schatken – som fant ut hvem som passet sammen, oftest basert på sosial rang-tige. Den gjeveste svigersønn man kunne få var en from og lærd mann som studerte Bibelen. De unge pikene drømte nok ofte om hvem ektemannen skulle bli, og i sangen «Parmaker» synger de: «For fars skyld – gjør ham lærd, for mors skyld – gjør ham rik – vi ønsker bare at han er kjekk og vakker». I ethvert jødisk hjem verden over er det festet en mezuzah på dørkarmen. Dette er en liten hylse som inneholder to bibelskrifter, håndskrevet på pergament. Disse symboliserer at man alltid må huske på at Gud er allmektig. I kveldens forestilling vil man se at parmaker Yente kysser sin finger og berører denne mezuzahen med ærbødighet før hun går inn i Tevyes hus.

Om jeg var en rik mann...!

Innenfor den jødiske religion retter man sine bønner direkte til Vårherre, ikke gjennom en prest eller pater, og Tevye har likeledes i stykket lange samtaler med Den allmektige. Visserligen beklager han seg over sin fattigdom, men samtidig får vi høre at den høyeste form for rikdom ikke er jordisk gods. Det er å sitte hele dagen i synagogen og studere de hellige skrifter sammen med de lærde menn.

Sabbat

Den jødiske sabbat begynner fredag kveld etter solnedgang og slutter lørdag kveld ved solnedgang, eller når man kan se tre stjerner på himmelen. I dette tidsrom skal alt arbeid opphøre, for mennesker og dyr. Det er ganske fascinerende å tenke på at disse forskriftene ble satt i verk to tusen år før man hadde miljøvernlover, arbeidstilsyn og fagforeninger. Sabbaten overholdes stort sett også av ikke-religiøse jøder, idet hele

familien samles fredag kveld til en hyggelig sammenkomst hvor husmoren tenner to stearinlys som hun setter på bordet, symbol på hjem og varme. Husfaren sier en velsignelse over et glass sakralvin fra Israel. Han velsigner også sine barn. Hver fredag baker husmoren dessuten to brød, challah, som ligger fremme. Disse symboliserer Guds hjelp til israelittene den gang de vandret i ørkenen. Hver dag lot Gud det regne manna fra himmelen, akkurat nok til dagens måltid. Men det å plukke opp manna fra bakken ble sett på som arbeid, hvilket ikke skulle forekomme på sabbaten, så derfor lot Gud det regne dobbel porsjon hver fredag.

Til livet!

Sammensetningen av den 8. og 10. bokstav i det hebraiske alfabetet, henholdsvis chet og jod, danner tallet 18 eller chai som også betyr liv. Lechaim betyr «til livet», og uttales når man skåler. Ut fra bokstavene som danner en chai lager israelske gullsmeder et usedvanlig vakkert halssmykke som bæres av

jødiske kvinner verden over som er stolte av sin identitet. Også turister på besøk i Israel kjøper ofte dette smykket, og bærer det sannsynligvis ofte uten å vite hva det symboliserer. I sangen «Vårt liv» hører vi en optimistisk Tevye og landsbyfolket som sammen uttrykker håp om en bedre fremtid.

Sol opp – sol ned

En av de mest populære sangene i forestillingen er den som synges under bryllupsseremonien, der foreldrene plutselig oppdager at barna er voksne. En jødisk vielse foregår under en baldakin, en chuppah. Den består av fire stenger med et lite silke – eller fløyelsklede som tak. Chuppah betyr egentlig å tildekke med blomster, og er en tusenårig tradisjon fra den tid brudeparet ble dekket med blomsterkranser som symbol på det hjem brudgommen førte sin brud til. På slutten av vielsen tramper brudgommen på et lite glass i et klede, et symbol på at man aldri må glemme Jerusalem og ødeleggelsen av det andre templet.

Elsker du meg?

I «Spellemann på taket» drømmer Tevye at landsbyslakterens kone står opp fra de døde, for å forhindre ekteskapet mellom Tevyes datter og den avdøde slakterfruens mann. Tevye på sin side forteller at han møtte sin kone for første gang på bryllupsdagen. De kan derfor ikke ha vært fra samme landsby og en ekteskapsformidler, en schatken, må ha formidlet ekteskapet. De var de eneste som hadde tillatelse til å reise fritt rundt til andre byer for å formidle kontakter. Etter 25 års ekteskap spør Tevye sin Golde: «Elsker du meg?».

Anatevka

Det er liksom fastslått en gang for alle at en opera skal ende med død og tragedie, men en operette eller en musikal skal være sprudlende livlig og glad, med en feiende flott finale. Men hvem i all verden vil finne på å lage en musikal om fattige, russiske jøder under tsarveldet, hvor slutten er sørgelig og avslutningsmusikken er en langsam og mollstemt melodi?

Noe av forklaringen kan man kanskje finne i det faktum at handlingen til «Spellemann på taket» er hentet fra Scholom Aleichems eminente forfatterskap. Aleichem skrev på jiddisch, og hans bøker var nærmest fast inventar i jødiske hjem verden over. Få har som ham evnet å skildre det barokke og til og med lattervekkende i situasjoner som i bunn og grunn er av trist karakter. «Spellemann på taket» slutter med at jødene blir fordrevet fra landsbyen Anatevka. De jødiske samfunn i Skandinavia er stort sett annen- og tredjegerasjons etterkommere etter de som den gang, omkring 1905, ble landsforvist.

Kurt Valner (1919–2013) var svært viktig i arbeidet med å gjøre jødernes historie kjent i Norge. Han produserte bl.a. en rekke radioprogrammer i NRK. Hans besteforeldre var fra Ukraina og Sibir, og flyktet til Norge på slutten av 1800-tallet. Familien drev en klesforretning på Grønland i Oslo. Under 2. verdenskrig var Kurt Valner i US Air Force og mistet mange av sine familiemedlemmer i konsentrasjonsleirer. Valner var aktiv i musikkmiljøet, og skrev bl.a. musikk til oppsetninger på Chat Noir og Edderkoppen, i tillegg til å gi ut flere plater. Artikkelen sto først på trykk i forestillingsprogrammet til Oslo Nye Teater da Svein Sturla Hungnes satte opp musikalen der i 2007.

Spillemann U på taket

Av Joseph Stein, Sheldon Harnick og Jerry Bock

Oversetter og regissør: Svein Sturla Hungnes

Scenograf: Siri Langdalen

Musikalsk ansvarlig: Petter Sørli Kragstad

Kostymedesigner: Christina Lovery

Koreograf: André Danielsen

Komponist: Jerry Bock

Lysdesigner: Arne Kambestad

Dramaturg: Solrun Toft Iversen

SKUESPILLERE

Tevye: André Søfteland | Golde: Ragnhild Gudbrandsen

Spellemann: Rasmus Hella Mikkelsen*

Tzeitel: Katrine Dale | Hodel: Malin Soli

Chava: Monica Dybwad | Motel: Frode Bjørøy

Shprintze: Lykke Løseth/Annichen Marie Aall Meidell

Bielke: Guro Heggholmen/Hermine Svortevik Oen

Perchik: Sverre Breivik | Fyedka: Kristian Berg Jåtten

LazarWolff: Gerald Pettersen | Yente: Karoline Krüger

Fruma Sarah/Avram: Tormod Løvold

Bestemor Tzeitel: Sissel-Ingri Tank-Nielsen

Mordcha: Håkon Moe | Rabbi: Sverre Røssummoen

Mendel, Rabbien sønn: Lars Henrik Aarnes

Politikonstabel: Kim Kalsås | Shaindel/Kvinne: Idun Vik

Gutter: Nichlas Løvteit/Benjamin Elias Strønen Damm,

Leon Krog Vignal/Didrik August Strønen Damm

Landsbybeboere: Ensemblet

DANSERE

Jack Lorentzen, Eivind Linn og Stian Bergdølmo

MUSIKERE

Trekkspill: Kai André Hansen

Fløyte: Berit Hella Lindberg

Klarinett/kapellmester: Jan Kåre Hystad

Trompet: Britt Lindvik

Trombone: Grethe Tonheim

Gitar: Morten Færestrand

Kontrabass: Ole Amund Gjersvik

Trommer: Trond Dale

Vikar Spellemann: Ormar Maidre Aarvik

* Rasmus Hella Mikkelsen spiller på en fiolin utlånt av Dextra Musica

Inspisient: Carl Mehl

Lydtekniker: Bjarte Våge/Rune Bjorøy

Maskør: Kati Sjøgren/Mette Noodt

Rekvisitør: Espen Røen/Cathrine Hopstock

Sceneteknisk ansvarlig: Rune Hovde

Sufflør: Britney E. Sudmann-Mack

Forestillingsassistent: Michaela Gettwert

Teaterforlag: Joseph Weinberger

Forestillingen varer i ca. 3 timer, inkludert pause.

Dekor og kostymer er produsert på Den Nationale

Scenes verksteder. Det er ikke tillatt å fotografere,

filme eller gjøre lydopptak under forestillingen.

Premiere på Store Scene 17. september 2016

Skaperen av Tevye

Da Sholem Alecheim døde i New York i 1916 samlet det seg 100.000 mennesker i gatene for å ta farvel. Han var den store litterære superstjernen i de jødiske miljøene, både i hjemlandet Ukraina og blant de mange som hadde utvandret og slått seg ned over hele verden.

Av Jeremy Dauber

Den jødiske forfatteren Sholem Alecheim (hans egentlig navn var Sholem Nahumovitsj Rabinovitsj) var en av de største forfatterne som jiddisk kultur noen sinne hadde fostret. Han var et umåtelig stort talent med en uvanlig interessant livshistorie og en rik produksjon. Historiene om Tevye var kanskje høydepunktet i hans forfatterskap, men det rommer også mye annet.

Rabinovitsj ble født i Ukraina i 1859, og ble kjent med livets mørkere sider allerede i ung alder. Faren hans ble slått konkurs av en skruppelløs forretnings-

partner, og moren hans døde av kolera. En hensynsløs stemor ble delvis blidgjort da Rabinovitsj laget en alfabetisert katalog over alle forbannelsene hun brukte overfor barna – noe som kanskje var et første skritt på veien til å gjøre personlige traumer om til komediekunst, og slik få ut noe av det indre trykket. Det var en lekse som senere gjentok seg da motgang måtte vike for medgang og så tilbake til minus igjen.

Den antisemittistiske lovgivingen i tsarriket, hindret Rabinovitsj i å kunne dra full nytte av utdanningsveiene han søkte.

Han ble i stedet huslærer for datteren til en av Øst-Europas rikeste jøder, og det endte med ekteskap. Rabinovitsj arvet svigerfarens formue, men tapte pengene på spekulasjon på børsen i Kiev.

Rabinovitsj omdannet sine egne personlige prøvelser til gull da han skapte sin første komiske figur: Den mislykkede forretningsmannen Menakhem-Mendl, hvis store planer om å skaffe seg rikdom konstant endte i dundrende fiasko. Figuren ble en «snakkis» blant østeuropeiske jøder. To år etter han skapte Menakhem-Mendl, møtte Alecheim,

som han nå kalte seg, en lokal meierist, og deres samtaler resulterte i at forretningsmannskarakteren ble omgjort til melkemannen Tevye.

Historiene om Tevye ble skrevet i løpet av 20 år fra 1894–1914. De startet med å gjenspeile Alecheims pengeproblemer, men ble snart en måte å reflektere over de massive samfunnsomveltningene som jødene opplevde i møtet med moderniteten. Metoden: Tevyes døtre og kjærestene deres (bare det at det handlet om romantisk kjærlighet markerte en stor endring) representerte nye filosofiske og politiske trender som skilte seg sterkt fra det bestående.

Tevye gjennomlever de historiske hendelsene i tiden, samtidig som forfatteren selv preges av dem. Alecheim blir stadig

mer begeistret for muligheten for en transformerende revolusjon som kan avsette tsaren og skape like vilkår for jøder i hans elskede Russland. Han må ha blitt sønderknust da revolusjonen i 1905 endte i blodige jødeforfølgelser med brann, plyndring, vold og mord (han var selv vitne til dette fra et hotellvindu i Kiev hvor familien hans hadde søkt tilflukt). Sholem Alecheim skulle aldri komme til å bo fast i Russland igjen etter dette.

Alecheim og familien gjorde først et forsøk på å skyte gullfuglen i det jiddiske teatret i Amerika, men flyttet etter hvert rundt i Vest-Europa (der han ofte bodde på sanatorium i håp om å kunne kurere tuberkulosen som til slutt tok livet hans) og han fortsatte å skrive. Noen av verkene hans var fortellinger fra den jiddiske landsbyen, shetl, som ble et ut-

trykk for en jødisk levemåte som han allerede på den tiden så ville bli borte.

Alecheim var i Tyskland som «russer» da første verdenskrig brøt ut og ble tvunget til å flytte tilbake til Amerika (blant annet via Oslo, som han satte pris på fordi han var en stor beundrer av Ibsen og Hamsun) og han døde i New York i 1916. Da var han syk, fattig og tyngt av sorg etter at sønnen hans hadde dødd i tuberkulose. Lite visste han da om at verket hans ville gjøre så stor lykke på teatret.

Jeremy Dauber er professor i jiddisk litteratur og direktør for Institutt for Israel og jødiske studier ved Columbia University i USA. I 2013 ga han ut biografien «The worlds of Sholem Aleichem – The remarkable Life and Afterlife of the Man Who Created Tevye».

Sol opp, sol ned

GOLDE

Er dette mamas lille pike
Er dette ham hun lekte med

TEVYE

Jeg husker ikke de ble eldre
Jeg ble det

GOLDE

Når ble hun til en vakker kvinne
Når ble han plutselig en mann

TEVYE

Det er så lenge siden de var
Barn

MENN

Sol opp, sol ned
Sol opp, sol ned
Dagene de flyr
Frø blir til knopper over natten
Slår ut i blomst når dagen gryr

KVINNER

Sol opp, sol ned

Sol opp, sol ned

Årene de flyr

Årstider følger på hverandre

Fylles av dagene som gryr

GOLDE

Hva kan jeg gi dem av min visdom

På denne vei som de nå går

TEVYE

Nå må de bygge på hverandre

År for år

PERCHIK

Se som de passer til hverandre

HODEL

Sammen går de på livets vei

PERCHIK OG HODEL

Kanskje det finns et lite håp for

Meg

ALLE

Sol opp, sol ned

Sol opp, sol ned

Årene de flyr

Årstider følger på hverandre

Fylles av dagene som gryr

En melkemann på scenen

Den gudfryktige melkemannen Tevye er en god, enkel og troende familiefar som tør å stille spørsmål til sin Gud. Sholem Aleichem traff en nerve da han i sine fortellinger beskrev livet i en østeuropeisk «shtetl» – en jødisk landsby.

Av Tove Jensen Holmås

I Sovjetunionens første år ble det lagt stor vekt på teateret. Årsaken var en betydelig analfabetisme. Folk som ikke leste kunne nåes med teaterkunsten, og i tillegg til de faste scenene ble det opprettet mobile teatre på tog og lastebiler. Samtidig fikk teatrene en blomstrings-tid for de mange ulike nasjonalitetsgruppene. Under kunstnerisk ledelse av A. Granovskij ble et jødisk studiateater grunnlagt i Petrograd - de spilte på jiddisch. Siden ble det flyttet til Moskva, der det fikk navnet Det Statlige Jødiske Teater (kalt GOSET). Der overtok etter hvert Solomon Mikhoels (1880–1948), en betydelig skuespiller og regissør.

Mikhoels var født inn i et tradisjonelt jødisk samfunn i det gamle Russland. Han hadde i sin barndom opplevd omreisende jødiske teatergrupper, og religiøse purim-spillere som fremførte dramatiske scener fra Bibelen, vanligvis fra Esters bok. Mikhoels elsket de teatral elementene i de jødiske høytidsritualene.

Han gledet seg over å få lede et profesjonelt, statlig jødisk teater, og som skuespiller blir han blant annet husket for sin sublime tolkning av Kong Lear. Men en annen av hans suksesser var den som vår kjære melkemann Tevye.

For en av GOSETs store fortjenester var en dramatisering av Sholem Aleichems historier. Og det var ved det samme teater at disse fortellingene om melkemannen Tevye i 1937 ble samlet i en helaftens, helstøpt forestilling med original musikk til. Solomon Mikhoels spilte selv hovedrollen. Musikken var ved teaterets kapellmester, komponisten Lev Pulver, og scenografien ved Nathan Altman. Forestillingen må sies å være den første egentlige musikalen om melkemannen Tevye.

(Historien om den geniale teatermannen Solomon Mikhoels har for øvrig en trist epilog. Han ble tatt av dage av Stalins agenter i 1948, men hendelsen ble kamuflert som en bilulykke. Ikke lang tid etter ble GOSET stengt.)

I USA gjorde Jerry Bock, Sheldon Harnick og Joseph Stein Sholem Aleichems historier om til musikalen «Fiddler on the Roof» som hadde premiere på Broadway 22. september 1964. Tittelen var inspirert av Marc Chagalls malerier. (Chagall hadde for øvrig vært scenograf på GOSET). Zero Mostel spilte Tevye, og det ble stor suksess. Premierer i London, på Her Majesty's Theatre, var den 16.02.1967, med Chaim Topol i hovedrollen. Topol spilte også tittelrollen i Norman Jewisons film fra 1971.

I Norge ble Aleichems fortellinger om melkemannen Tevye presentert to år før den verdensberømte musikalen hadde premiere. For i desember 1962 ble det laget radioteater av Arnold Perls dramatisering av fortellingene. Tittel: «Tevye og døtrene hans». Teksten var oversatt av Halldis Moren Vesaas. Tevye ble spilt av den folkekjære skuespilleren fra Komedia-teatret, Alv Hordnes, og Golde av Elna Kimmestad. Ellers var det skue-

spillere fra Den Nationale Scene i alle rollene. Musikken var av Leo Rosenblüht. Så Alv Hordnes fra Fana var egentlig den første norske Tevye. Og hans tolkning av rollen ble av kritikerne omtalt som fremragende. God kritikk fikk også Halldis Moren Vesaas' oversettelse og Paul Skoes instruksjon.

Den mest kjente norske Tevye i «Fiddler on the Roof» («Spelemann på taket») er nok Lasse Kolstad på Det Norske Teatret. Men den norske urpremieren fant sted på Den Nationale Scene den 29.11.1967. Forestillingen ble da spilt på bokmål, i Finn Ludts oversettelse. Svend von Düring spilte Tevye, Eva Bergh Golde. Regien var ved Henny Mürer og Lothar

Lindtner. Knut Thomassen var da i sin første sesong som teatersjef. Han var alltid langt fremme når det gjaldt å lytte til de internasjonale trendene. Tenk bare på «Hår» i 1970.

«Spillemann på taket» fikk ros for å være en presis og ledig forestilling, med et knirkefritt ensemblespill. Kritikerne brukte ord som «overveldende» og «gripende». Svend von Düring fikk ros for sin utstråling og sin vakre sangstemme. Musikalen gikk 59 ganger og ble sett av 30.000 mennesker.

Først i 1998 kom den opp igjen på Den Nationale Scene, denne gangen spilt på nynorsk i Hartvig Kirans oversettelse.

Teaterets kjære radarpar, Helge Jordal og Wenche Kvamme, hadde hovedrollene. Regissør var Bentein Baardson. Helge Jordal fikk ros som en raus, varm-hjertet og underfundig Tevye. Og ellers kan det for eksempel nevnes at Trond Espen Seim hadde sin debut på Den Nationale Scene i rollen som Pertsjik. «Spelemann på taket» var en publikumssuksess, og ble spilt 6 dager i uken i 5 måneder i strekk uten en eneste avlysning - den best besøkte forestillingen i DNS' historie til da. Rekord ble stående helt til «Hellemyrs-folket» slo den i fjor.

Bak scenen

REGISSØR

Svein Sturla Hungnes er skuespiller, instruktør og teatersjef. Han er utdannet ved Statens Teaterhøgskole og har spilt betydelige roller i teater, film og TV. Han har vært kunstnerisk rådgiver/fast instruktør ved Nationaltheatret og konstituert teatersjef ved Riksteatret. Teatersjef for Oslo Nye Teater 2002-09. Hungnes har regissert en mengde oppsetninger ved de fleste norske scener, deriblant 25 år med «Peer Gynt» ved Gålåvannet. Her spilte han også hovedrollen i 13 år. Oppsetninger på DNS i de senere år har vært «Peder Påske», «Når det slutter å regne», og «Dyveke». Han har også hatt ansvaret for ulike Peer Gynt-konserter i samarbeid med Bergen Filharmoniske Orkester. I 2004 utnevnt til Ridder av 1. klasse av Den Kongelige Norske St. Olavs Orden for sin innsats for scenekunst og norsk teater. Er tildelt Oslo Bys kulturpris, Ibsenstatuetten og Anders Jahres kulturpris.

SCENOGRAF

Siri Langdalen er scenograf og produksjonsdesigner for teater, film og fjernsyns-drama, og er professor ved masterutdanningen i scenografi ved Akademi for scenekunst. Hun har arbeidet ved de fleste institusjonsteatre i Norge, samt i København og flere produksjoner ved Grønlands Nationalteater

i Nuuk. Hun har også hatt ansvaret for Grønlands bidrag til åpnings- og avslutningsseremonien i White Horse i Canada for Arctic Winter Games, vinterolympiaden for urfolk i de Arktiske land. Langdalen vant gullruten for beste scenografi for TV-drama i 2009 og 2010 for «Berlinerpoplene» og «Harry & Charles». Hun var også produksjonsdesigner for NRKs dramaproduksjoner «Erobreren» og «Kampen for tilværelsen». Hun hadde scenografien på «Når det slutter å regne» på DNS og «Samtale før døden – Eichmanns siste timer» i vår.

MUSIKALSK ANSVARLIG

Petter S. Kragstad har kandidateksamen i komposisjon, klavér og musikkpedagogikk fra Norges musikkhøgskole. Han har vært dirigent for «Peer Gynt-spelet» 2011–13, og musikalisk ansvarlig ved en rekke musikaloppsetninger, senest «Guys & Dolls», «Chicago» og «Den glade enke» ved Oslo Nye Teater. Han har skrevet verk for bl. a. Oslo Sinfonietta, Kringskastingsorkesteret og Ultima-festivalen, og har arrangert musikk for NRK1, Amanda-prisen, Nobelkonserten, Forsvarets Stabsmusikkorps m. fl. Petter er tilknyttet Bårdarakademiet i Oslo og skuespillerutdanningen ved KHIO (tidl. Statens teaterhøgskole) som pianist og kapellmester.

KOSTYMEDESIGNER

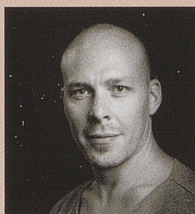
Christina Lovery er for første gang kostymedesigner på DNS. Hun har utdanning fra Wimbledon School of Art, University of Surrey og Kunsthøgskolen i Oslo. Lovery har lang fartstid som kostymedesigner ved en rekke norske teatre, blant annet «Billy Elliot» (Folketeatret/Scene Kvelder), «A Christmas for Carol» (Rogaland Teater), «Tenk om» (Det Norske Teatret) og «Den glade enke» (Oslo Nye Teater). Hun har også designet kostymer for en rekke TV-serier og filmer, blant annet «Side om side» (sesong 4), «Trio» (sesong 3) og «Knrerten gifter seg».

KOREOGRAF

André Danielsen er koreograf og danser. Han er utdannet fra Kunsthøgskolen i Oslo. Danielsen har gjort flere store produksjoner som koreograf bl. a. «Brødrene Løvehjerte», «Mot i Brøsta», «Mann 44», «Next to Normal», «Utfor Stupet», «Ti Liv» og «Peer Gynt». Her på DNS har han blant annet hatt koreografi på «Peder Påske» og var regiassistent på «Når det slutter og regne». Han var sist aktuell på DNS som koreograf på «Dyveke» i 2013.

På scenen

André Søfteland

Ragnhild Gudbrandsen

Katrine Dale

Rasmus Hella Mikkelsen

Sissel Ingri Tank-Nielsen

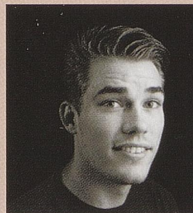
Idun Vik

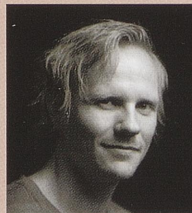
Håkon Moe

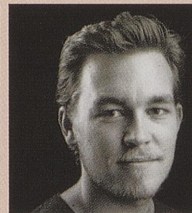
Malin Soli

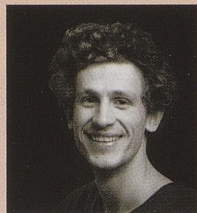
Stian Bergdølmo

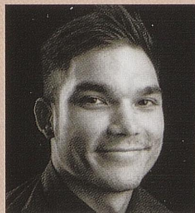
Frode Bjørøy

Sverre Breivik

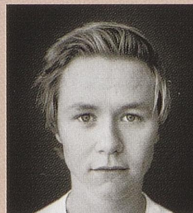
Lars Henrik Aarnes

Jack Lorentzen

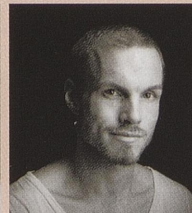
Monica Dybwad

Kristian Berg Jätten

Gerald Pettersen

Eivind Linn

Karoline Krüger

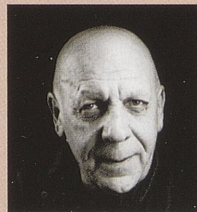
Tormod Løvold

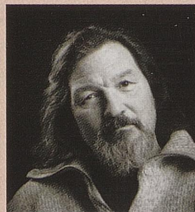
Leon Krog Vignal, Guro Heggholmen,
Nichlas Lotveit, Lykke Løseth.

Hermine Svortevik Oen, Didrik Strønen Damm, Benjamin
Elias Strønen Damm, Annichen Marie Aall Meidell.

Sverre Røssummoen

Kim Kalsås

OBOS-
medlemmer
opplever mer
for mindre!

Fordeler **hele livet**

Som OBOS-medlem stiller du foran i køen den dagen du skal kjøpe egen bolig. Du får også en rekke fordeler alle de årene du ikke benytter deg av forkjøpsretten:

- Inntil 50 % rabatt på bolig- og kulturtilbud.
- Svært gode betingelser på lån, sparing og forsikring.
- Forkjøpsrett til 80 000 nye og brukte OBOS-boliger.

BLI MEDLEM:

www.obos.no eller send sms: **OBOS** til **2030**.

SPELLEMANN PÅ TAKET

Basert på fortellingene til Sholem Alecheim
Med tillatelse fra Arnold Perl

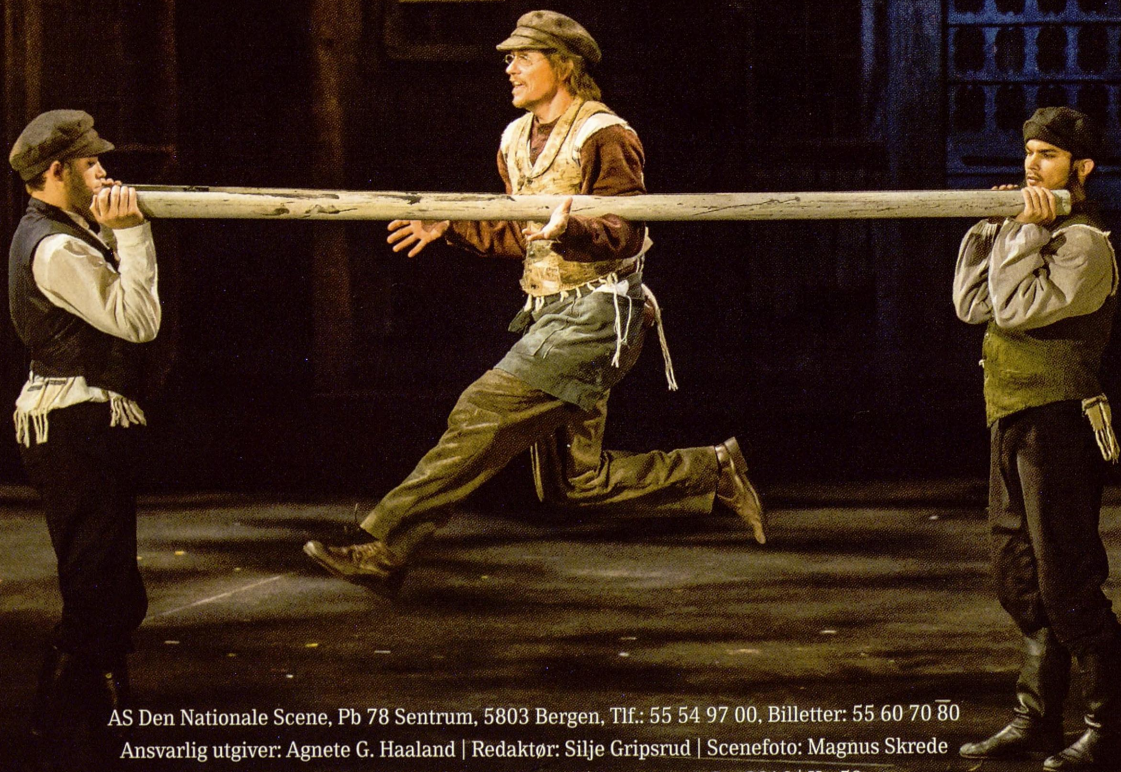
Bok av
JOSEPH STEIN

Musikk av
JERRY BOCK

Tekst av
SHELDON HARNICK

Produsert på the New York Stage av Harold Prince
Original New York Stage Production regissert og koreografert av
JEROME ROBBINS

Presentert med tillatelse fra JOSEF WEINBERGER LIMITED
på vegne av MUSIC THEATRE INTERNATIONAL of New York

AS Den Nationale Scene, Pb 78 Sentrum, 5803 Bergen, Tlf.: 55 54 97 00, Billetter: 55 60 70 80
Ansvarlig utgiver: Agnete G. Haaland | Redaktør: Silje Gripsrud | Scenefoto: Magnus Skrede
Design: Knowit Experience | Trykk: Bodoni | Program nr. 8 - 2016 | Kr. 50,-